

TWO POLITICAL PROGRAMS AT THE BEGINNING OF AN EXCEPTIONAL GENERATION IN THE HISTORY OF ROMANIANS

Iulian PÎNIȘOARĂ

Lect.univ.dr.

Universitatea „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu

ABSTRACT:

AT THE BEGINNING OF 1848, THE "SPRING OF THE NATIONS" WOULD REFRESH THE POLITICAL ELITE IN WALLACHIA AND MOLDAVIA RETURNING FROM PARIS WITH OR WITHOUT DIPLOMAS ATTESTING TO THEIR STUDIES, THOSE WHO APPEARED AT THE HEAD OF THE REVOLUTIONARY MOVEMENTS IN THE PRINCIPALITY WERE DETERMINED TO DO EVERYTHING IN THEIR POWER TO CHANGE THE FACE OF THE TWO SMALL COUNTRIES ON THE EDGE OF EUROPE. IT WAS THE IDEAL OPPORTUNITY TO SEEK THE STRONGEST POSSIBLE SUPPORT AMONG THE POPULAR MASSES WHO WERE CAUGHT IN THE MIDDLE OF THE EVENTS FOR THE FIRST TIME. POLITICAL OR ECONOMIC REFORM PROJECTS HAD BEEN WRITTEN BEFORE. BUT IT WAS THE FIRST TIME THAT SUCH WRITINGS WOULD BE KNOWN NOT ONLY BY THEIR AUTHORS AND A FEW CLOSE ONES, BUT ALSO BY THOSE WHO WOULD HAVE BENEFITED FROM THE ADOPTION OF SUCH REFORMS. THIS GENERATION WILL BE THE LONGEST-LIVED AND MOST SUCCESSFUL IN THE HISTORY OF ROMANIANS. C. BRĂȚIANU WITNESSED TWO OF THE GREATEST MOMENTS, THE UNION OF MOLDAVIA WITH WALLACHIA ON JANUARY 24, 1859 AND THE ACHIEVEMENT OF INDEPENDENCE FROM THE OTTOMAN EMPIRE.

KEY WORDS: DOCUMENT, ELITE, BRĂȚIANU, REFORMS, MOLDAVIA

Tinerimea din Moldova a strâns cele mai importante revendicări într-un document intitulat "Petiția - Proclamațiune în numele tuturor Stărilor Moldovei". Așa cum se arăta și în preambulul acestui document, nu doar în titlul său, delegația ce urma să prezinte "cârmuirii" toate "simțirile și dorințele" era alcătuită din reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale, iar reformele propuse erau menite a ușura viața tuturor locuitorilor Moldovei.

O mare parte a acestei generații era deja "împregnată" de spiritul francez și după înfrângerea revoluției din Moldova și din Țara Românească avea să se autoexileze la Paris. Influența franceză în Principate a început să-și facă simțită prezența odată cu perioadele în care acestea au fost ocupate de către trupele țariste. Ofițerii din armata rusă vorbeau franceza foarte bine, dar odată cu limba preluaseră și manierele specifice societății franceze. Așa cum observa Neagu Djuvara, aristocrația este aceea care începe să preia tot ceea ce ajunge să fie la modă. Cărțile celebre ale literaturii ruse abundă de dialoguri în limba franceză. De fapt,

aristocrația rusă utiliza exclusiv limba franceză în relațiile de familie, rusa fiind rezervată dialogurilor cu servitorii.¹

Acest document a fost redactat ca urmare a constatării stării foarte grele și a “suferințelor poporului Moldovei” și, pe cale de consecință, a motivelor care făceau necesară adoptarea unui program care să pună capăt acestei stări de lucruri.

Măsurile ce avea drept scop reformarea politică și socială a Moldovei au fost cercetate, așa cum rezultă din preambulul acestei petiții-proclamație, în chiar “sânul obștii”, tocmai pentru ca “glasul” acesteia să poată fi făcut cunoscut domnitorului.

Pentru acest sfârșit, în seara zilei de 27 martie 1848, “adunându-se numeroasă obște alcătuite de toate stările din țeară, precum și de străini de toate națiile ce locuiesc în Moldova, acea obște au ales un comitet ... și l-au însărcinat a arăta cărmuirii simțirile și dorințele de care este pătruns fiecare”².

Chiar dacă acest comitet, alcătuit pe principiul reprezentării intereselor tuturor categoriilor sociale, era conștient de numeroasele “suferințe” ale societății din Moldova, acestea fiind cauzate de numeroasele abuzuri la care erau supuși locuitorii acesteia, primul punct al acestui program politic solicita respectarea strictă a prevederilor Regulamentelor Organice, aceasta fiind văzută ca o primă garanție pentru stoparea abuzurilor și instaurarea ordinii legale³.

Instaurarea legalității nu depindea însă numai de respectarea Regulamentelor Organice ci și de adoptarea unei legislații care să aibă ca finalitate “secerarea corupției și a abuzurilor ce izvorăsc din acea corupție”⁴.

Cel de-al treilea punct al acestui program institua siguranța persoanei, statuând principiul conform căruia nimeni nu putea fi pedepsit decât pentru fapte ce erau prevăzute în legislația Moldovei și numai în urma unui proces finalizat printr-o hotărâre a instanțelor de judecată.

În privința reformelor cu caracter social, textul documentului considera absolut necesar și, pe care le consecință, solicita îmbunătățirea urgentă a stării populației din mediul rural, cea mai dezavantajată, din toate punctele de vedere și cea mai supusă abuzurilor, atât în privința relației acesteia cu marii proprietari de terenuri, dar și în raporturile cu autoritățile statului, un eventual punct de pornire în această direcție fiind anularea tuturor sarcinilor (a muncilor cu titlu gratuit, sau a “beilicurilor” cum erau ele cunoscute în vremea respectivă). Nici un cuvânt însă, despre desființarea robiei sau despre emanciparea și împrumutarea clăcașilor, două deziderate din ce în ce mai frecvent apărute în programele politice ale vremii. Situația s-ar fi datorat, așa cum aprecia Valeriu Șotropa, faptului că deși reprezentanții burgheziei în formare erau conștienți de necesitatea adoptării unor măsuri ferme, aceasta, burghezia, și-ar fi stabilit ca obiectiv prioritar dobândirea puterii de stat, pentru ca ulterior, să poată modela legislația din Moldova în funcție de propriile convingeri politice și cu o opoziție mult atenuată din partea adversarilor politici, marii proprietari de terenuri, grupați în rândurile conservatorilor⁵.

---

¹ În legătură cu acest subiect, edificatoare este excelenta lucrare a lui Orlando Figes, *Dansul Natașei. O istorie culturală a Rusiei*, Polirom, Iași, 538 p.

² Cristian Ionescu, *Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente 1741-1991, ediția a III-a, revizuită și adăugită*, Editura C. H. Beck, București, 2016, p. 158.

³ Valeriu Șotropa, *Proiectele de constituție, programele de reforme și petițiile de drepturi din Țările Române în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, p. 158.

⁴ Cristian Ionescu, *op. cit.*, p. 158.

⁵ Valeriu Șotropa, *op. cit.*, p. 160.

Reforma urma să atingă și educația “pe o temelie largă și națională”, obiectivul acestui comitet fiind crearea unui sistem de învățământ care să poată fi accesibil tuturor categoriilor sociale¹, neputând fi încă vorba, nici măcar la nivel de deziderat, despre un sistem de învățământ obligatoriu și gratuit, obiectiv ce nu a fost atins în întregime, nici măcar după adoptarea reformei din învățământ din vremea lui Alexandru Ioan Cuza.

Pentru a accentua legătura strânsă dintre prevederile acestui program și necesitățile de reformă ale Moldovei, documentul încerca să acorde o mai mare importanță organului reprezentativ, Obșteasca Adunare față de puterea executivă, încă acaparată de către oamenii politici de orientare conservatoare, se propunea ca ordinea interioară (poliția ședințelor) să depindă de acest corp. Se mai prevedea ca ședințele acestei adunări să fie publice, precum și dreptul fiecărui cetățean de a adresa petiții Adunării Obștești².

Alte prevederi interesante ale acestui program au fost: interzicerea pe viitor a pedepselor fizice, înființarea unui tribunal comercial în capitala Moldovei, și traducerea codului comercial francez în limba țării, interdicția de a strămuta dintr-un loc în altul funcționarii statului ce dăduseră dovadă de corectitudine, înființarea unei bănci naționale, responsabilitatea miniștrilor și a tuturor funcționarilor statului³.

În Țara Românească cel mai important document programatic a fost Proclamația de la Islaz.

Această proclamație reprezintă, de fapt, programul revoluției de la 1848 din Țara Românească, program ce a fost întocmit de către membrii comitetului revoluționar din acest Principat, și care s-au inspirat, la rândul lor, dintr-un program redactat la Paris, la inițiativa lui Nicolae Bălcescu, fiind “rodul unor strădanii îndelungate și repetate”⁴.

La elaborarea acestui program au participat membri ai burgheziei dar și reprezentanți ai boierimi inspirate de ideile liberalismului. Cel mai de seamă dintre cei ce au participat și la redactarea acestui document dar și la revoluția din Țara Românească, a fost Nicolae Bălcescu, considerat ca fiind principalul autor al acestui proiect. Alte nume importante ce au participat la elaborarea Proclamației de la Islaz au fost A. G. Golescu (Negru), liberalii radicali C. A. Rosetti și Ion C. Brătianu sau liberali moderați precum I. Heliade Rădulescu, Christian Tell sau Nicolae Golescu⁵.

Un element foarte interesant în legătură cu Proclamația de la Islaz este faptul că, deși marchează momentul în care termenul românesc de “pravilă” dispăre de acum din uz și este înlocuit cu cel modern, utilizat în toată Europa occidentală, acela de constituție, cu toate acestea, constituția invocată de către Proclamația de la Islaz nu are o existență concretă, fiind doar o “virtualitate, o potențialitate pe care propaganda revoluționară nu încetează să o actualizeze ... un inventar de stereotipuri religioase, menite a mobiliza masele și a preveni fatala diminuare a elanului revoluționar”⁶.

Nu trebuie uitat faptul că, în Țara Românească, adversitatea față de vechiul regim, față de perioada regulamentară a determinat arderea manuscrisului original al Regulamentului Organic al Valahiei, în cadrul unei procesiuni la care participase însuși mitropolitul țării. Pentru incendierea efectivă a documentului a fost ales un țăran, actor politic ce apărea în premieră, după cum aprecia Cristian Preda care ne redă și scena în sine “un om din popul, un

---

¹ Cristian Ionescu, *op. cit.*, p. 159.

² Valeriu Șotropa, *op. cit.*, p. 159.

³ Cristian Ionescu, *op. cit.*, p. 160.

⁴ Valeriu Șotropa, *op. cit.*, p. 175.

⁵ Ibidem, p. 177.

⁶ Radu Carp, Ioan Stanomir, Laurențiu Vlad, *De la “pravilă” la “constituție”. O istorie a începuturilor constituționale românești*, Editura Nemira, București, 2002, pp. 30-31.

țaran, fu ales să săvârșească acest act solemn. Țăranul a fost acel care a pățimit mai mult de Regulament [...] Țăranul ardică în sus Regulamentul și-l aruncă în foc, unde flacăra – ca animată de spiritual popoului – îl mistui cu ardoare, iar cenușa se ardică neagră în aer și se risipi în vânt; peste zece mii de mâini aplaudară, peste cinci mii de glasuri exprimau bucuria și mulțumirea popoului; după Regulament se arse și catastișele rangurilor (arhondologia) și apoi popoul ceru ca părintele mitropolit să afurisească Regulamentul”¹.

În preambulul celor 22 de puncte ale proclamației de la Islaz era prezentată o declarație de intenție a “poporului român”, în care se arăta că acesta “se scoală, se armează, și nu spre a se lupta o clasă asupra alteia, nu spre a rumpe legăturile de relații din afară, ci ca să ție în frâu și respect pe voitorii de rău ai fericirii publice. Strigarea românilor e strigare de pace, strigare de înfrățire. La această mare faptă a mântuirii, tot românul are dreptul de a fi chemat, nimeni nu este scos afară; tot românul e un atom al întregii suveranități a poporului; sătean, meserian, neguțător, preot, soldat, student, boer, domn, e fiu al patriei și, după sfânta noastră credință, e și mai mult, e fiu al lui Dumnezeu. Toți avem același nume de român. Acesta ne înfrățește și face să înceteze toate interesele, să se stingă toate urile”².

Primul punct al Proclamației de la Islaz proclama pentru Țara Românească “independența sa administrativă și legislativă, pe temeiul tractatelor lui Mircea și Vlad V., și neamestec al nici unei puteri dinafară în cele din întru ale sale”³.

Cel de-al doilea punct statua egalitatea în drepturile politice pentru toți locuitorii din Țara Românească, sau pentru tot “poporul român” după cum se exprimau autorii textului, ceea ce în zilele noastre s-ar traduce prin faptul că fiecare cetățean ar avea dreptul de a alege și de a fi ales, dar în concepția autorilor Proclamației, cel mai probabil, “poporul român” urma să se bucure de egalitatea în drepturile politice în sensul că toate categoriile sociale urmau a fi reprezentate în adunarea parlamentară (adunanța generală) după cum era ea denumită în textul proclamației, precum și în cadrul unităților administrativ-teritoriale ale țării, astfel încât guvernarea să se facă în interesul întregii societăți.

Punctul 4 al Proclamației statua că se va alcătui o Adunanță general, adică o adunare cu caracter parlamentar, care urma a fi alcătuită din reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale, fără a se preciza care urmau să fie atribuțiile acestui corp reprezentativ⁴.

Următorul punct reglementa problema domnitorului. Se prevedea ca șeful statului să fie ales pentru o perioadă de cinci ani, putând proveni din oricare dintre categoriile sociale ale Principatului. Nu exista însă nici un fel de precizare în legătură cu vârsta minimă pe care o putea avea un candidat la funcția supremă⁵.

Cel de-al șaptelea punct al Proclamației de la Islaz institua responsabilitatea miniștrilor și a tuturor funcționarilor încadrați în aparatul de stat, reglementând, la fel de sumar ca și în cazul parlamentului și domnitorului, cea de-a treia instituție centrală a statului care era guvernul⁶.

Punctul opt al proclamației institua “libertatea absolută a tiparului”, cerință prezentă în toate documentele programatice sau cele cu valoare de constituție redactate de către reprezentanți ai liberalismului, deoarece numai având o presă liberă de orice fel de cenzură

---

¹ Cristian Preda, *Rumâniilor fericiți. Vot și putere de la 1831 până în prezent*, Editura Polirom, București, 2011, p. 64.

² Cristian Ionescu, *op. cit.*, p. 177.

³ Ibidem, p. 180.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

liberalii puteau să-și propage ideile în rândurile societății din Țara Românească și să-și lărgescă rândurile de simpatizanți.

După succinta reglementare a principalelor autorități centrale ale statului, punctul zece al proclamației stabilea dreptul fiecărei unități administrativ-teritoriale (mai precis al locuitorilor din fiecare județ) de a-și alege singură conducătorii, considerat ca fiind o consecință ce deriva din dreptul fiecărui locuitor de a-și alege șeful statului¹.

În privința reformelor sociale Proclamația de la Islaz prevedea emanciparea și împrumutarea clăcașilor cu plata unor despăgubiri, precum și dezrobirea țiganilor, de asemenea cu plata de despăgubiri și drepturi egale în privința accesului la educație indiferent de condiția socială a copiilor și, accesul la educație fiind egal și în privința sexului copiilor, desființarea pedepselor cu bătaia și desființarea pedepsei cu moartea².

Ultimul punct al proclamației de la Islaz se cerea “convocarea îndată a unei Adunări generale extraordinare constituante, alese spre a reprezenta toate interesele sau meseriile nației, care va fi datoare a face constituția țării pe temeiul acestor 21 articole, decretate de poporul român”³.

Chiar dacă Proclamația de la Islaz nu a fost în realitate o constituție ci doar un program politic al unei mișcări revoluționare, el reprezenta, cel puțin în optica autorilor săi, un program ce cuprindea principii constituționale, principii care urmau să dea naștere unei constituții veritabile după victoria mișcării revoluționare.

---

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem.